

1. «Contestatio litis», definice a subordinovaná formulace

KAREL ORLITA

Soudní vikář DCS v Brně

Pojem «*contestatio litis*» neboli vymezení sporu v kanonickém právu vychází z dědictví římského práva: «*Contestari litem dicuntur duo vel plures adversarii quod ordinato iudicio utraque pars dicere solet: testes estote*» tedy odkazuje na svolání někoho, aby *testetur*

cum, con-testi, bylo diskutováno před soudcem na žádost žalobce v opozici ke straně «předvolané», přičemž k tomuto jednání jsou přizváni svědci (*contestes*).¹ V právním smyslu to tedy znamená ustanovit shodu mezi stranami nebo z úřadu, doslova, předmět právního zápolení. Od *Liber extra*, dekretálek Řehoře IX (promulgováno bulou *Rex pacificus* 5. 9. 1234), se pevně ustálil tento termín v církevním právu byť s jistými upřesněními až k dnešnímu vymezení: «*Předmět sporu je stanoven tím, že soudce rozhodnutím určí meze sporné věci*» a «*soudce svolá strany, aby se dohodly o věci či věcech sporu*» (kán. 1513, § 1., 2 CIC '83) nebo «*stanoví předseda nebo vyšetřující do deseti dnů rozhodnutím znění předmětu sporu*» (Kán. 1677, § 2. CIC '83 a čl. 135 IDC). Z právě citovaného tedy vyplývá, že v současném kanonickém právu není středem tohoto procesního kroku vztah nežalující strany k soudní žádosti žalující strany, kterou předložila soudu, neboli formální kontradikce postoupena ze strany nežalující, aby kontestovala předpoklady žalobce s cílem «sepření» na soudu před konkrétním soudcem (*animo litigandi*), jak tomu bylo ještě v kodexu z roku 1917,² ale aktivita soudce, který determinuje předmět, jenž bude objektem soudního zkoumání. Tedy podle A. Stankiewiczze,³ děkana Římské roty, se jedná, skrze řádný dekret (viz. kán. 1617 CIC), o procesní akt a ne o soudní úkon.⁴ Soudce je v tomto procesním aktu povolán dát *nomen iuris* skutečností, které předkládají strany a to bez druhotné dispoziční možnosti. V opačném případě by se totiž rezignovalo na soud jako takový a v konečném důsledku by se jednalo o rozsudek, který by měl nenapravitelnou vadu neplatnosti z důvodu toho, že řízení se konalo bez soudní žaloby (viz. kán. 1620, 4° CIC).

ADNOTATIO IURISPRUDENTIÆ OBSAH Č. XIII.

1. «*Contestatio litis*», definice a subordinovaná formulace
2. Stručný komentář ke kán. 1111, § 2 CIC
3. Praktické glosy k sepsání rozsudku
4. Příklad rozsudku Římské roty
5. Statistika soudních záležitostí za rok 2007
6. Poplatky za soudní řízení stanovené na rok 2008
7. Tabulka projednávaných kauz
8. Výňatek z CCEO

¹ Historický vývoj a postavení «*litis contestatio*» viz.: J. OCHOA, «*Actio e contestatio litis nel processo canonico*», v *Atti del Colloquio romanistico-canonistico* (únor 1978), Libreria Editrice della Pontificia Università Lateranense, Roma 1979, str. 359-390;

² Can. 1726. - *Obiectum seu materia iudicii constituitur ipsa litis contestatione, seu formali conventi contradictione petitioni actoris, facta animo litigandi coram iudice.*

³ Srov. A. STANKIEWICZ, *Comentario exégetico*, 1235, 1237.

⁴ Ale např. profesor práva na papežské Lateránské Universitě Arroba Conde připisuje tomuto aktu soudní profil. Srov. M. J. AROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, ed. 5°, Ediurcla, Roma 2006, str. 376;

FORMULACE POCHYBNOSTI V KAUZÁCH O PROHLÁŠENÍ NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ

«Formula dubii non tantum quaerat an constet de nullitate matrimonii in casu, sed determinare etiam debet quo capite vel quibus capitibus nuptiarum validitas impugnetur (can. 1677, § 3 CIC).⁵ Tedy znění pochybnosti se nemůže pouze ptát, zda je nebo není v daném případě manželství neplatné, ale musí také stanovovat z jakého důvodu nebo z jakých důvodů se žaluje platnost manželství. Prakticky jurisprudence tento požadavek uskutečňuje následovně, např.:

- «An constet de nullitate matrimonii in casu ob exclusum bonum prolis ex parte viri actoris (viri conventi/ mulieris actricis/ mulieris conventae)»;
- «An constet de nullitate matrimonii in casu ob impotentiam coeundi ex parte mulieris actricis vel ob metum incussum in virum conventum»
- «An constet de matrimonii nullitate in casu ob incapacitatem assumendi onera matrimonialia ex parte alterutrius vel utriusque»
- «An constet de matrimonii nullitate in casu ob amentiam viri; et quatenus negative (et/vel: subordinatus) ob exclusum boni fidei ex parte viri»

Výše uvedené příklady fakticky předkládají úkol formulace sporu neboli sepření, který spočívá ve vedení důkazní fáze a posléze vymezení v rozsudku tak, že rozsudek rozhodne projednávaný spor u soudu a dá přiměřenou odpověď na jednotlivé sporné otázky (viz. kán. 1611, 1° CIC). Proto je velmi důležité, aby byla(y) pochybnost(i) sporu sepsána(y) jazykem, který je terminologicky ustálený. V odborné literatuře se doporučuje stanovit spor v latinském jazyce a neopomenout uvést kánon, který se vztahuje k definici sporu,⁶ přičemž je zcela nepřipustné formulovat spor ohledně manželského souhlasu povšechným způsobem tak, že se např. uvede kán. 1055 a 1057 CIC.

Právní praxe u církevních soudů v České republice ve většině případů definuje předmět sporu v národním jazyce, přičemž každý ze soudů tak trochu hledá svoje formulace. Z určitého pohledu je zcela pochopitelné, proč se spor definuje v českém jazyce: zúčastněné strany výjimečně znají latinsky a advokátů nebo prokurátorů, kteří by je v řízení zastupovali a latinskou definici sporu jim patřičně vysvětlili, u nás pracuje žalostně málo; tedy prakticky v mnoha případech by se pravděpodobně při definování sporu jenom v latinském jazyce jednalo o postup, který by poškozujícím způsobem zasáhl do práv strany na obhajobu. Souhrnně: může strana s něčím nesouhlasit, když nerozumí tomu, co se stanovuje? Nabízí se zde tři řešení, buď uvádět vymezení sporu společně jak v latině tak v češtině a v případě pochybnosti ohledně formulace předpokládat, že platná formulace je latinská a česká je pouze překlad; nebo jenom formulovat buď v češtině či pouze v latině. Latinská formulace ať doprovázená českou verzí či samostatně nese s sebou výhodu v případě, že se žádá o výsledky u cizojazyčných soudů, a nebo když kauza postupuje k soudu do Říma. Pokud by se měl definovat spor pouze česky, bylo by velmi žádoucí, aby soudy společně vytvořily ustálené formulace, jakési vzory, kterými by definovaly jednotlivé důvody nulity manželství a samozřejmě, které by byly dostupné i pro ostatní pracovníky soudu. Domnívám se, že v nynější fázi vyspělosti jurisprudence u soudů

⁵ Český oficiální překlad kodexu z roku 1983 tento kánon nepřeložil správně, zní totiž takto: «Znění předmětu sporu nestaví pouze otázku, zda je prokázána neplatnost manželství v tomto případě, ale také musí určit, ze kterého důvodu se napadá platnost manželství» a má správně vyjadřovat toto: «Znění pochybnosti nemůže se toliko ptát, zda manželství v daném případě je neplatné, ale musí také stanovit, z jakého důvodu nebo z jakých důvodů se žaluje platnost manželství» (viz. překlad Dr. Poláška).

⁶ Srov. G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario, De processibus matrimonialibus*, PUG, Roma 2004, str. 81.

na Moravě a v Čechách je žádoucí, abychom v kauzách u brněnského soudu uváděli latinskou formulaci a kurzívou český překlad. Ku příkladu:

**An constet de nullitate matrimonii in casu
ob incapacitatem assumendi onera essentialia matrimonii ob causas
naturae psychicae ex parte viri actoris (can. 1095, 3° CIC)**

*neboli zda manželství je v daném případě neplatné z důvodu neschopnosti převzít
podstatné manželské povinnosti z příčin psychické povahy ze strany muže (kán. 1095, 3° CIC).*

KOORDINACE A SUBORDINACE VYMEZENÝCH DŮVODŮ NEPLATNOSTI

Podle kánonu 1677, § 3. CIC a jurisprudence *litis contestatio* lze formulovat více důvodů neplatnosti manželství. Tyto důvody mohou být vyjmenovány buď jako «co-ordinatus» nebo «sub-ordinatus», přičemž toto formální uspořádání není nevyhnutelně nutné, jelikož sama právní logika často mezi stanovenými důvody nastavuje, nezávisle na formálním uspořádání, pořadí projednávání. Je ale bezpochybně důležité pro informování jak zúčastněných stran, tak i vyslychajícího soudce. V kauzách o prohlášení neplatnosti manželství, tam kde se konstatují pochybnosti subordinovaně, subordinovanost určuje pořadí závislosti mezi pochybnostmi, na které má soudce odpovědět v rozsudku. Důvody pro subordinované stanovení kanonických důvodů neplatnosti jsou především:⁷

1. Subordinace při pochybnosti ohledně řízení a merita záležitosti:

- «I) An constet de nullitate sentantiae diei III Octobris MMVII; et quatenus negative:
- II) An constet de nullitate matrimonii in casu ob exclusum bonum prolis (can. 1101, § 2. CIC)»;

2. Subordinace při pochybnosti ohledně merita záležitosti:

- «I) An constet de nullitate matrimonii ex impotentia viri; et quatenus negative:
- II) An consilium praetandum sit SS.mo pro dispensatione super rato»;

3. Subordinace při kompatibilitě důvodů neplatnosti:

- «I) An constet de nullitate matrimonii ob defectum formae; et quatenus negative:
- II) An constet de nullitate matrimonii propter incapacitatem assumendi onera coniugalia (can. 1095, 3° CIC)»

Tuto subordinaci může žádat sama strana a je to v mnoha případech velmi užitečné pro procesní ekonomii. Zvláště pak advokáti, když pomáhají sestavit žalobu, by měli pečlivě zvážit, které důvody uvedou jako subordinované.

4. Subordinace z příčiny nekompatibility důvodů neplatnosti:

- «I) An constet de nullitate matrimonii ob exclusum bonum prolis ex parte mulieris conventae, et subordinate,
  - II) An constet de nullitate matrimonii ob metum in mulierem incussum»;
- V simulaci manželský souhlas neexistuje, ve strachu souhlas je, ale neplatný pro nedostatek svobody. Podobně nekompatibilní jsou dvojice: kán. 1095, 2° - 1101, § 2.; 1099 – 1101, § 2. CIC.

⁷ Příklady subordinovaných důvodů jsou vyňaty z: G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario, De processibus matrimonialibus*, PUG, Roma 2004, str. 82-83.

Můžeme tedy shrnout, že když je kumulace návrhů pochybnosti ohledně nulity manželství, formulace pochybností se musí vyznačovat nekompatibilitě. Dva nekompatibilní žalobní návrhy mohou být stanovené jenom způsobem subordinovaným, zatímco kompatibilní návrhy připouštějí koordinaci, ledažby strana sporu i v tomto případě požadovala subordinaci z důvodu procesní spěšnosti v řízení. Takové spojitě uspořádání je tedy v konečném důsledku garancí integrace procesních pozic sporu jednotlivých stran,⁸ a zároveň případná nekompatibilitost pochybností působí ve dvou rozlišných úrovních:

1. *formální* (v případě, že je formulována subordinace):

- v závěrečné části rozsudku (*conclusio*) subordinovaný důvod může mít odpověď «*Provisum in I*» nebo «*Non proponi*» či např. «*Non proponitur - an constet de nullitate matrimonii in casu ex capite - can. 1101, § 2. CIC 83*»;
- v důsledku, jelikož není žádáno v rozsudku odůvodnění odmítnutí subordinovaného důvodu (pouze subordinovaného!), pak tato skutečná neexistence zdůvodnění nezakládá napravitelnou vadu rozsudku podle kánonu 1622, 2° CIC.

2. *materiální* (v případě, že není formulována subordinace):

- případný *affirmativní* rozsudek, zároveň pro oba důvody nulity, může být snadno napadnutelný z příčin vad v obsahu zdůvodnění (samozřejmě v případě nekompatibilitosti důvodů);

3. *další právní účinky*:

- v případě stanovené subordinace, pokud podřazený důvod je v rozsudku *affirmativně* rozhodnut, pak nadřazený důvod může být opětovně uveden v žalobě na první soudní instanci;⁹
- projednávání subordinovaného důvodu (v důkazní a diskusní fázi, ve zdůvodnění, v rozsudku) může být užitečné v následném procesu u II. instance a to až do té míry, že může konstituovat podle norem práva (kán. 1641 CIC) dvojí shodný rozsudek a vejít tak při zachování kán. 1643 CIC v pravomocné rozhodnutí. Například v situaci, kdy na prvním stupni je vymezen hlavní důvod «*simulace*» a subordinovaný důvod «*strach*». V prvním stupni rozsudek prohlásí *ad primum affirmative* a *ad secundum negative*, ale na druhém soudním stupni soudci v rozsudku prohlásí *ad primum negative* a *ad secundum affirmative*, a tak podle čl. 291, § 2. IDC se přesto jedná o dva shodné rozsudky a pravomocné rozhodnutí.

ROZVAHA SOUDCE PŘI STANOVENÍ PŘEDMĚTU SPORU A SHODA Z ÚŘEDNÍ POVINNOSTI «EX OFFICIO»

Problematika rozvahy soudce při stanovení předmětu sporu je poměrně obsáhlá a žádala by si alespoň samostatný článek, zvláště uvážíme-li klauzuli o stanovení sporu *ex officio* podle kán. 1677, § 2. CIC.¹⁰ Několik otázek, které však mohou objasnit alespoň základní principy: Může soudce v *litis contestatio* škrtnout

⁸ Srov. M. J. AROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, ed. 5°, Ediurcla, Roma 2006, str. 370;

⁹ Je třeba toto výjádření chápat v souvislosti s instrukcí *Dignitas connubii* čl. 289: « - § 2. *Avšak manželská záležitost, která byla soudem rozhodnuta, se nikdy nemůže znovu rozhodnout tímtož soudem nebo soudem téhož stupně, při zachování čl. 9, § 2; - § 3. Toto ustanovení je závazné pouze tehdy, jestliže se jedná o tutěž záležitost, tedy o totěž manželství a tentěž důvod neplatnosti*»; v tom smyslu, že nadřazený důvod nebyl rozhodnut.

¹⁰ Kán. 1677 § 2. Po uplynutí patnácti dnů od oznámení, pokud některá strana nežádala zasedání ke stanovení předmětu sporu, stanoví předseda nebo vyšetřující do deseti dnů rozhodnutím znění předmětu sporu a z úřední povinnosti je sdělí stranám.

důvod neplatnosti manželství, který byl podán v žalobě a přijat spolu se žalobou v dekretu o předvolání? Může soudce přidat důvod neplatnosti, aniž by tento byl uveden v žalobě, a to buď proto, že je žádán nežalující stranou při *litis contestatio*, nebo je poznatelný ze skutečností, které strany objasnily během *litis contestatio*? Může soudce odvolat dekret o přijetí žaloby?

Nejčastěji se soudce s tímto problémem setká při procesní situaci, kdy nežalující strana zvolí v řízení pozici «opozice» proti návrhům žalující strany. Nežalující strana se staví proti žádosti žalující strany a předkládá svůj vlastní návrh, který je v rozporu s návrhem žalobce. Tak se prosté jednání nežalující strany «*actio conventionalis*» stává «*actio reconventionalis*»,¹¹ skrze něž se nežalující strana transformuje v žalobce, předkládá svůj návrh buď z důvodu spojitosti¹² nebo z důvodu jeho obsahu a předmětu, a staví se proti počátečnímu návrhu žalobce. Jak v právní nauce, tak v jurisprudenci se diskutuje zdali je možné v kauzách o prohlášení neplatnosti manželství rekonvence. Podle současné praxe Apoštolského tribunálu Římské rotý a v duchu nynější nauky není «*actio reconventionalis*» v kauzách o platnost manželství (ani při stanovení předmětu sporu) přípustná,¹³ a je nutné věc projednávat se zachováním norem o spojitosti záležitostí, které spolu navzájem souvisí (kán. 1414 CIC).

Další problém však vyvstává ohledně záruk, které právo poskytuje s přijetím/odmítnutím žaloby. Kán 1504 CIC vymezuje předpoklady pro přijetí žaloby a následující kánon poskytuje opravný prostředek, cítí-li se žalobce poškozen. V případě, kdy se při «*litis contestatio*» pozměňuje nebo rozšiřuje předmět sporu, přičemž žalovaná strana pro přijetí své žaloby již prve musela podstoupit legislativní nároky pro její přijetí, nežalující strana jednoduchým «zasunutím» svého důvodu se nemusí žádnému takovému požadavku podvolit. Proto jurisprudencí tvrdí, že «*per se*» *litis contestatio* je výhradně k objasnění a k vymezení předformulovaného důvodu, který vychází ze skutečností, jenž obsahuje žaloba. Jestliže přece jen z důvodu procesní ekonomie «*litis contestatio*» – na základě rozhodnutí soudce – přibere úkoly obsažené v dekretu o přijetí žaloby, musí mít soudce na zřeteli požadavky a záruky vytvořené v kán. 1504 a 1505, § 2, 4°, § 4 CIC.¹⁴

Literatura:

- M. J. ARROBA, *Diritto processuale canonico*⁵, Ediurcla, Řím 2006, str. 369-399;
 M. J. ARROBA, *Peculiarità dell'iter processuale nelle cause matrimoniali dopo l'istruzione Dignitas Connubii*, v AA. RR., *L'istruzione Dignitas Connubii nella dinamica delle cause matrimoniali*, Marcianum press, Venezia 2006, str. 41 – 58;
 A. DZIĘGA, *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Kalamus, Warszawa 1994, str. 68 – 89;
 C. GULLO, *Prassi processuale*², LEV, Città del Vaticano 2005, str. 123-129;
 J. LLOBELL, *L'introduzione della causa*, v AA. RR., *I giudizi nella Chiesa*, Glosa, Milano 1998, str. 35 – 76;
 G. P. MONTINI, *De iudicio contentuoso ordinario, De processibus matrimonialibus*, PUL, Řím 2004, str. 56-85;
 P. V. PINTO, *I processi nel codice di diritto canonico*, LEV, Città del Vaticano 1993, str.250-256;

¹¹ Kán. 1494 § 1. Žalovaná strana může podat u téhož soudce a na témže soudu protižalobu, buď pro spojitost věci s hlavní žalobou, nebo aby odvrátila nebo snížila žalobní požadavek. § 2. Nepřipouští se protižaloba vůči protižalobě (rekonvence na rekonvenci).

¹² Viz Kán. 1414. Z důvodu spojitosti se u jednoho soudu v témže řízení projednají věci navzájem související, pokud tomu nebrání ustanovení zákona.

¹³ srov. Decreto in *una Romana, nullitatis matrimonii, nullitatis decreti iudicis instructoris, coram Pompedda*, 28 října 1988, n. 9, in *Decreta Selecta* VI, 204.

¹⁴ Srov. G. P. MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario, De processibus matrimonialibus*, PUG, Roma 2004, str. 85.